

Ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020–2024

RUOKAVIRASTO

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Kuvailulehti

Julkaisun nimi

Ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020–2024.

Tekijät

Ympäristöterveydenhuollon yhteistä valvontaohjelmaa koordinoiva työryhmä (ns. Ymppi-työryhmä): Koskimies Tuuli Ruokavirasto, Aro Tiina-Mari Ruokavirasto, Aalto-Araneda Mariella Ruokavirasto, Laasonen Heli Valvira, Lencioni Isabella Valvira, Mäntynen Kaisa Valvira, Ilonen Kimmo Valvira.

Tiivistelmä

Ruokavirasto ja Valvira ovat valmistelleet ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvonta- ohjelman vuosille 2020–2024. Luvuissa 1 ja 2 määritellään ympäristöterveydenhuollon yleiset ja yhteiset periaatteet ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä tarkoitettujen valvontaviranomaisten suorittamalle valvonnalle. Yhteiseen valtakunnalliseen valvontaohjelmaan liittyvät ympäristöterveydenhuollon toimialakohtaiset valtakunnalliset valvontaohjelmat, joissa on käsitelty toimialakohtaisia valvonnan erityispiirteitä.

Julkaisu-aika

Syyskuu 2019

Asiasanat

Ympäristöterveydenhuollon valvonta, elintarvikevalvonta, tupakkalain valvonta, terveydensuojelun valvonta, eläintautivalvonta, eläinten hyvinvoinnin valvonta, kunnan valvontasuunnitelma, valvontamaksut, valvontaohjelma

Sivuja

23

Kieli

suomi, ruotsi

Luottamuksellisuus

Julkinen

Julkaisija

Ruokavirasto (www.ruokavirasto.fi) ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja valvontavirasto Valvira (www.valvira.fi)

Julkaisun kustantaja

Ruokavirasto ja Valvira, Helsinki 2019

Esipuhe

Ympäristöterveydenhuollossa on tiedetty jo pitkään, että toimintaa on vaikeaa kehittää ilman sen suunnittelua ja saatujen tulosten tarkastelua. Ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma ja toimialakohtaiset valvontaohjelmat toteuttavat tätä jatkuvan parantamisen kierrettä ohjaten kunnallisten valvontayksiköiden suunnittelua ja suunnitelman toteutumisen arviointia.

Valvontaohjelmakauden teemana on yhdenmukaisen valvonnan ja yhteistyön edistäminen, joista ensin mainittu sisältää valvonnan laadun parantamisen. Yhteistyön lisääminen on tunnistettu tärkeäksi keinoksi edistää ympäristöterveydenhuollon tavoitteita tässä ajassa. Lähtökohtaisesti koko ympäristöterveydenhuolto perustuu yhteistyölle alkaen kahdesta valvonnan ylimmästä johdosta vastaavasta ministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä ja maa- ja metsätalousministeriöstä, ja jatkuen niiden hallinnonaloilla toimivien keskusvirastojen Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviraan ja Ruokavirastoon. Tämä ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma on yksi tuon yhteistyön tulos.

Yhdenmukaista ja laadukasta valvontaa edistetään yleensä monella rintamalla samaan aikaan ja pienin askelin edeten, mutta joskus harpataan kerralla enemmän. VATI-järjestelmän käynnistys oli tällainen suurempi harppaus ja näin suuret uudistukset eivät milloinkaan onnistu täysin kitkattomasti. Tämän valvontaohjelmakauden lopussa saamme kuitenkin nähdä, kuinka VATI, valvonnan toimialakohtaiset ohjeet ja valvontaa ohjaavat viranomaiset ovat yhdenmukaistaneet valvontaa.

Ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020–2024 on tehty Ruokaviraston ja Valviran yhteistyönä.

Helsingissä 6.9.2019

Antti-Jussi Oikarinen
Pääjohtaja
Ruokavirasto

Markus Henriksson
Ylijohtaja
Valvira

Sisällys

1.	Ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman yhteiset periaatteet.....	7
1.1	Ympäristöterveydenhuollon valvonnan tavoitteet.....	7
1.2	Toimintaympäristö.....	10
1.3	Ohjelmakauden 2020–2024 teema: Yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö	10
1.3.1	Arviointi- ja ohjauskäynnit	10
1.3.2	Viranomaisyhteistyö.....	11
1.3.3	Yhteistyö toimijoiden kanssa.....	11
1.3.4	Varautuminen	12
1.4	Yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman toteutumisen arviointi	13
2.	Kunnan valvontasuunnitelmaan sisällytettävät asiat.....	14
2.1	Tarkastukset	14
2.2	Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen.....	15
2.3	Valvonnan resurssit.....	16
2.4	Valvontahenkilöstön osaamisen varmistaminen	16
2.5	Valvontahankkeet.....	16
2.6	Varautuminen.....	17
2.7	Viestintä	18
2.8	Valvontasuunnitelman hyväksyminen.....	19
2.9	Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi ja raportointi	19

Toimialakohtaiset valtakunnalliset valvontaohjelmat:

- Valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma
- Valtakunnallinen tupakkalain valvontaohjelma
- Elintarvikevalvonnan ja eläinlääkintähuollon ohjelmat ovat osa Elintarvikeketjun monivuotista kansallista valvontasuunnitelmaa (VASU)

Lainsäädäntö ja lyhenteet

Keskeinen lainsäädäntö

EL	Elintarvikelaki (23/2006)
EiHL	Eläinlääkintähuoltolaki (765/2009)
EsL	Eläinsuojelulaki (247/1996)
EtL	Eläintautilaki (441/2013)
HL	Hallintolaki (434/2003)
JL	Julkisuuslaki (621/1999)
KL	Kuntalaki (410/2015)
	Laki kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003)
	Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
TsL	Terveydensuojelulaki (763/1994)
TupL	Tupakkalaki (549/2016)
	Yleinen tietosuoja-asetus ((EU) 2016/679)
Yhteistoiminta-aluelaki	Laki ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009)
Valvonta-asetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 882/2004, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, elintarvikelainsäädännön sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevien sääntöjen mukaisuuden varmistamiseksi suoritetusta virallisesta valvonnasta
Virallista valvontaa koskeva asetus (voimaan 14.12.2019)	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625, annettu 15. päivänä maaliskuuta 2017, virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista, jotka suoritetaan elintarvike- ja rehulainsäädännön ja eläinten terveyttä ja hyvinvointia, kasvi- ja kasvinsuojeluaineita koskevien sääntöjen soveltamisen varmistamiseksi, sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 999/2001, (EY) N:o 396/2005, (EY) N:o 1069/2009, (EY) N:o 1107/2009, (EU) N:o 1151/2012, (EU) N:o 652/2014, (EU) 2016/429 ja (EU) 2016/2031, neuvoston asetusten (EY) N:o 1/2005 ja (EY) N:o 1099/2009 ja neuvoston direktiivien 98/58/EY, 1999/74/EY, 2007/43/EY, 2008/119/EY ja 2008/120/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 854/2004 ja (EY) N:o 882/2004, neuvoston direktiivien 89/608/ETY, 89/662/ETY, 90/425/ETY, 91/496/ETY, 96/23/EY, 96/93/EY ja 97/78/EY ja neuvoston päätöksen 92/438/ETY kumoamisesta

Lyhenteet

Elvi	Eläinlääkintähuollon tietojärjestelmä
ELTE	Eläinten terveydenhallinnan tietojärjestelmä
Elmo	Ruokaviraston laboratorio- ja valvontatietojärjestelmä
RYMY	Ruokamyrkytyssepidemioiden ilmoitusjärjestelmä
VASU	Elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma (Multiannual National Control Plan MANCP)
VATI	Ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmä
VYHA	Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietojen hallintajärjestelmä VYHA (aiemmin Valvontayksikkörekisteri VYR)

Valvontaohjelman säädösperusta

Elintarvikelaki (23/2006) 47 §

Eläinlääkintähuoltolaki (765/2009) 8 §

Terveydensuojelulaki (763/1994) 4 a §

Tupakkalaki (549/2016) 83 §

1. Ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman yhteiset periaatteet

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on edistää ja valvoa elinympäristön ja yksilön terveyttä ja turvallisuutta sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia. Ympäristöterveydenhuollon yhteisessä valtakunnallisessa valvontaohjelmassa määritetään yhteiset periaatteet valvonnalle. Yhteistä valtakunnallista valvontaohjelmaa laadittaessa kantavana ajatuksena on ollut tunnistaa ohjelmakauden haasteet ja tavoitteet. Ohjelmassa otetaan huomioon muun muassa hallitusohjelman sekä ministeriöiden ja keskusviranomaisten asettamat ympäristöterveydenhuoltoa koskevat linjaukset ja strategiset tavoitteet.

Toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa huomioidaan yhteisessä ohjelmassa asetetut tavoitteet sekä annetaan tarkempia ohjeita muun muassa eri lakien perusteella tehtävien tarkastusten sisällöstä. Näitä ohjelmia voi olla tarpeen päivittää useammin kuin yhteistä valvontaohjelmaa.

Edellisen valvontaohjelmakauden 2015 - 2019 teemana oli valvonnan vaikuttavuus. Valvonnan vaikuttavuutta on tärkeää edistää jatkuvasti mm. valvonnan riskiperusteisuudella ja valvonnan tehokkaalla kohdentamisella. Ohjelmakauden 2020 - 2024 teemana on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö.

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon kaikki ympäristöterveydenhuollon osa-alueet valtakunnallisten ohjelmien mukaisesti. Kunnan valvontasuunnitelmassa on otettava huomioon valtakunnalliset valvontaohjelmat paikallisten tarpeiden mukaisesti. Eläinlääkintähuoltolain osalta kuntien on otettava lisäksi huomioon myös alueellinen suunnitelma.

1.1 Ympäristöterveydenhuollon valvonnan tavoitteet

Ohjelman tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää ympäristöterveydenhuollon ohjausta kunnille ja muille valvontaviranomaisille sekä lisätä valvonnan vaikuttavuutta ja laatua yhtenäistämällä valvontakäytäntöjä valtakunnallisesti. Tämä tapahtuu ohjaamalla viranomaisia valvontasuunnitelman laatimisessa sekä valvonnan järjestämisessä ja toteutuksessa.

Valvonnan tehokas kohdentaminen

Ympäristöterveydenhuollon valvonta on suunnitelmallista ja perustuu jatkuvaan riskien arviointiin. Valvontaa suunnataan niihin kohteisiin, joissa sille on eniten tarvetta. Riskin suuruuteen vaikuttavat mm. toiminnan luonne, laajuus, altistuvien määrä, vaaran vakavuus ja todennäköisyys. Valvontaa voidaan harkita kevennettäväksi silloin, kun toimijan (ml. toiminnanharjoittaja) on todettu hoitavan veloitteensa asianmukaisesti. Valvontaviranomaisen on tällöin selkeästi kirjattava perustelut valvonnan keventämiselle.

Toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa on huomioitu samantyyppisten ja kokoluokaltaan saman suuruisten kohteiden tarkastustiheyksien yhdenmukaisuus. Kunnat arvioivat alueellaan riskejä kohdekohtaisesti ja kohdentavat valvontaa suunnitelmallisesti sen mukaisesti. Kohteiden tarkastustiheys määräytyy kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella, ei käytössä olevien resurssien perusteella. Valitukseen tai epäilyihin liittyvä valvonta on kuitenkin yleensä priorisoitava ja tehtävä kiireellisesti, ja tähän on valvontayksiköissä myös varauduttava.

Valvonnalla tarkoitetaan tarkastustoiminnan lisäksi myös muita lainsäädännön noudattamiseen tähtäviä valvontaviranomaisen toimenpiteitä, esimerkiksi terveyshaittojen ennaltaehkäisyä ja näytteenottoa. Valvonnan tehokkaan kohdentamisen kannalta on tärkeä arvioida, miten valvontaa voidaan kehittää ja miten voidaan hyödyntää uusia toimintamuotoja. Toimijoiden uudenlaiset toimintatavat eivät välttämättä istu perinteisiin riskinarviointimalleihin. Yhteistyö ja avoin vuoropuhelu toimijoiden ja eri viranomaisten välillä edistää valvonnan vaikuttavuutta merkittävästi. Ympäristöterveydenhuollon yhteistarkastuksilla voidaan tehostaa valvontaa niin valvojan kuin toimijan näkökulmasta.

Tietojärjestelmät

Valvonnan vaikuttavuuden tueksi valvontayksiköt tarvitsevat kattavaa tietoa ympäristöterveydenhuollon eri osa-alueista. Samoja tietoja tarvitaan myös ohjauksen tueksi valtakunnallisesti ja alueellisesti. Näistä merkittävimmät ovat valvonnan resurssit, käytännön valvonnasta saatavat tiedot kuten valvontakohteiden lukumäärät, tehdyt tarkastukset, havaitut ongelmat sekä henkilöstön osaamisen tukeminen ja ammattitaidon lisääminen. Ministeriöt ja keskusvirastot voivat hyödyntää valvonnan tietoja kehittäessään ympäristöterveydenhuollon lainsäädäntöä ja ohjausta. Keskusvirastot tekevät yhteistyötä tietojärjestelmien kehittämisessä. Tietojärjestelmien myötä pystytään luopumaan keskusvirastojen erillisistä tietojenkeruulomakkeista.

Ympäristöterveydenhuollon keskitetty toiminnanohjaus ja tiedonhallintajärjestelmä – VATI

Vuoden 2019 alussa ympäristöterveydenhuollon keskitetty tietojärjestelmä KUTI/YHTI korvautui VATI-tietojärjestelmällä. VATI:ssa on hyödynnetty aiempien järjestelmien tietovarastoja (kohde- ja valvontatietoja) sekä ominaisuuksia kuten esim. analyysitiedonsiirtopalvelua. VATI:n reaaliaikainen käyttöliittymä hyödyntää valvonnan riskiperusteisuuden vaatimusta sekä toimii päivittäisen valvontatyön työkaluna. Tietojärjestelmän tavoitteena on huomioida käyttäjien tarpeet valvonnan suunnittelussa ja päivittäisessä valvontatyössä. Järjestelmä toimii jatkossa toiminnanohjaus-, valvontatoimi- ja raportointiratkaisuna viranomaisille.

Uuden tietojärjestelmän käyttöönotossa on varauduttava siihen, että tietojärjestelmätyö vaikuttaa valvontayksiköiden toimintaan valvontaohjelmakauden aikana. VATI on valvonnan kannalta olennaisen tärkeä työväline ja sen kehittämistyötä jatketaan yhä tulevan valvontaohjelmakauden aikana. Tietojärjestelmä vaikuttaa merkittävästi valvontaviranomaisten toimintaympäristöön, sillä mahdolliset vikatilanteet ja kehittämistyö voivat viedä aikaa lainsäädännön toimeenpanolta ja valvonnalta. Tämä tulee valvontasuunnitelmia arvioivien viranomaisten asianmukaisesti huomioida valvontasuunnitelmien toteutumista arvioidessaan.

Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietojen hallintajärjestelmä – VYHA

VYHAn avulla hallinnoidaan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietoja. Järjestelmää käytetään valvontaa ja valvontayksikköä koskevien tietojen keräämiseen. Näitä ovat mm. henkilöresurssit, valvontasuunnitelma ja sen toteuman sanallinen arviointi. VYHA-järjestelmää kehitetään kattamaan myös arviointi- ja ohjauksikäyntien dokumentointia ja raportointia.

Kuntien on pidettävä tiedot ajan tasalla ja edistettävä omaa raportointiaan, jotta kunnissa voidaan osoittaa oman toiminnan vaikuttavuutta, riskiperusteisuutta ja tuloksellisuutta.

Eläinlääkintähuollon tietojärjestelmät – ELVI ja ELTE

ELVI eli eläinlääkintähuollon tietojärjestelmä sisältää AVI:n toteuttaman eläinsuojelun otanta-valvonnan maataloilla. Lisäksi järjestelmä sisältää eläinsuojelun kuljetustarkastukset, joista vastaavat AVIt ja tarkastuseläinlääkärit. Kunnaneläinlääkärin vastuulla olevia eläinsuojelutar- kastuksia varten aloitetaan tietojärjestelmän rakentaminen vuonna 2020. ELTE eli eläinten ter- veyden hallinnan tietojärjestelmä on toteutusvaiheessa. Järjestelmä tulee käyttöön asteittain vuosien 2020–2023 välillä. ELTE:ssä tulee olemaan osiot eläintautitapausten ja -epidemioiden hallintaan, eläintautien terveysvalvontaan (esim. salmonellavalvonta), eläinten lääkitsemisen valvontaan sekä mikrobilääkkeiden käytön tiedonkeruuseen.

Maksullisuus

Kuntien ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman mukainen valvonta on pääsääntöi- sesti maksullista. Valvontamaksuilla on oleellinen merkitys ympäristöterveydenhuollon resurs- sien turvaamisessa, vaikka perityt maksut eivät kata kaikkia valvonnasta aiheutuvia kustan- nuksia. Keskusvirastot pitävät tärkeänä, että maksuja peritään kunnissa kaikista niistä ympä- ristöterveydenhuollon suoritteista, joista lain mukaan voidaan periä maksu.

Kunnan lakisääteisistä tehtävistä, kuten ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisesta valvon- nasta, perittävien maksujen on perustuttava lakiin. Ympäristöterveydenhuollon lakien (pois lu- kien tupakkalaki) yhteisenä lähtökohtana on, että valvontasuunnitelmien mukaisista tarkastuk- sista peritään taksan mukainen maksu. Täten myös valvontahankkeisiin liittyvät tarkastukset ovat maksullisia, jos ne on kirjattu kunnan valvontasuunnitelmaan. Kohteen hyväksymisen, ilmoituksen käsittelyn ja niihin liittyvien tarkastusten sekä uusintatarkastuksen maksullisuuden osalta on säädetty ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä erikseen.

Maksullisuuden periaatteena on, että valvonnasta perittävät maksut eivät saa ylittää todellisia kustannuksia. Poikkeuksena tästä on tupakkalain mukainen valvontamaksu, joka on veroluon- teinen ja voi näin ollen ylittää valvonnan todelliset kustannukset tupakkalaissa säädetyin edel- lytyksin. Asiasta on kerrottu tarkemmin valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa. Kunnan talousarviossa on lisäksi varattava varoja myös sellaisiin tapahtumiin, joista ei voi pe- riä maksuja. Tällaisia ovat ennakoimattomat tilanteet kuten esimerkiksi elintarvike- ja vesivä- litteiset epidemiat tai valitustapausten selvittäminen. Myös viranomaisyhteistyö ja varautumi- seen liittyvä yhteistyö eri tahojen kanssa on maksutonta.

Maksujen periminen suunnitelmallisesta valvonnasta edellyttää, että kunnassa on hyväksytty valvontasuunnitelma ja maksutaksa. Valvontasuunnitelman laatimisesta kerrotaan tämän ohjelman luvussa 2 sekä toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa. Kuntaliiton taksamalli löytyy [Kuntaliiton verkkosivuilta](#).

1.2 Toimintaympäristö

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä maakuntauudistuksen kaatumisen myötä (Sipilän hallituksen eroaminen 8.3.2019) myös muut uudistukseen liittyvät lakimuutokset kaatuivat. Maakuntauudistuksen valmistelu kuitenkin lisäsi alueellista yhteistyötä, ja valmistelumateriaalia voidaan hyödyntää jatkossa valvonnan yhdenmukaistamisessa ja yhteistyön kehittämisessä.

Pääministeri Rinteen hallitusohjelmassa todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Lisäksi selvitetään ympäristöterveydenhuollon järjestäminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Hallitusohjelman mukaan Valviran ja aluehallintovirastojen sosiaali- ja terveystalouden valvonta-, lupa- ja ohjaustehtävät sekä muiden valtion aluehallinnon tehtävien uudelleenjärjestelyt selvitetään. Toteutuessaan uudistus aiheuttaa päivitystarpeen ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisiin valvontaohjelmiin.

Ruokavirasto aloitti toimintansa 1.1.2019. Ruokavirasto on yhdistynyt kolmesta virastosta: Elintarviketurvallisuusvirasto Evirasta, Maaseutuvirastosta sekä osasta Maanmittauslaitoksen Tietotekniikan Palvelukeskusta.

Yhteisten valtakunnallisten tietojärjestelmien käyttöönoton myötä valvontayksiköille on mahdollistettu omien tietojen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden tarkastaminen niin yhteystietojen (VYHA-järjestelmä) kuin valvontatietojenkin (VATI-järjestelmä ja sen raportointi) osalta. Valvontayksiköillä on siten velvoite tarkastaa ja varmistaa raportoitujen tietojen oikeellisuus sekä velvoite raportoida käyttäjästä riippumattomista virheistä järjestelmän ylläpitäjille.

1.3 Ohjelmakauden 2020–2024 teema: Yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö

Ympäristöterveydenhuollon valvontaohjelman teemaa yhdenmukaisesta valvonnasta ja yhteistyöstä voidaan edistää seuraavia tavoitteita toteuttamalla:

- arviointi- ja ohjauskäynnit
- viranomaisyhteistyö
- yhteistyö toimijoiden kanssa
- varautuminen

Keskusviranomaisilla voi olla toimialakohtaisia painopisteitä valvontaohjelmakauden eri vuosille. Nämä kuvataan toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa.

1.3.1 Arviointi- ja ohjauskäynnit

Aluehallintovirastot toteuttavat ympäristöterveydenhuollon lakeihin perustuen valvontaa, ohjausta ja arviointia, jonka yhtenä toteuttamistapana ovat valvontayksiköihin kohdentuvat arviointi- ja ohjauskäynnit. Ympäristöterveydenhuollon yhteisiä ja toimialakohtaisia arviointi- ja ohjauskäyntejä toteutettiin valtakunnallisesti jo edellisen valvontaohjelmakauden (2015–19) ai-

kana. Käynneillä keskitytään arvioimaan valvontayksiköiden toimintaa samalla ohjaten ja tukien valvontayksiköitä toiminnassaan. Näiden käyntien avulla lisätään myös aluehallintovirastojen tuntemusta oman alueensa valvontayksiköiden toiminnasta. Kokemukset edelliseltä ohjelmakaudelta olivat pääosin hyödyllisiä niin Aluehallintovirastoissa kuin valvontayksiköissäkin. AJO-käyntien havaintojen perusteella joihinkin valvontayksiköihin on saatu jopa lisäresursseja. Kokonaisuudessaan käyntien vaikutuksesta valvonnan vaikuttavuuteen saadaan tarkempaa tietoa vasta seuraavalla arviointikierroksella. Yhteisiä ja toimialakohtaisia käyntejä jatketaan ja kehitetään edelleen.

Valtakunnallisesti arviointi- ja ohjauskäyntien avulla saadaan kerättyä tietoa valvontayksiköiden hyvistä käytännöistä, joita voidaan tuoda valtakunnallisesti muidenkin valvontayksiköiden tietoon esimerkiksi koulutuksissa. Niitä voidaan myös hyödyntää valvonnan ohjauksessa. Yhtä tärkeitä ovat havainnot kehitettävistä ja korjattavista osa-alueista. Aluehallintovirastot voivat jo käyntien yhteydessä ohjata valvontayksikköä esimerkiksi pohtimalla yhdessä, miten toimintaa voisi kehittää.

1.3.2 Viranomaisyhteistyö

Hallintolain (10 §) mukaan viranomaisten on autettava toisiaan sekä pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät edellyttävät jatkuvaa vuoropuhelua ja yhteistyötä eri viranomaisten (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, työsuojelu, pelastuslaitos, verohallinto, poliisi, maankäyttö, ELY-keskus) kesken. Ympäristöterveydenhuollon siirryttyä alueellisiin yksiköihin on yhteydenpito ja vuoropuhelu peruskunnan viranomaisten kanssa entistäkin tärkeämpää. Yhteistyötä on tehtävä niin varautumisen kuin toimijoiden valvonnan (luvat, ilmoitukset ja muu valvonta) yhteydessä. Yhteistyötä on tarpeen edelleen kehittää myös valvontayksiköiden välillä.

1.3.3 Yhteistyö toimijoiden kanssa

Ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen edellyttää toimijoilta paljon osaamista. Viranomaisten on neuvottava, ohjattava ja ohjeistettava toimijoita mm. lainsäädäntöön ja sen tulkintaan liittyvissä asioissa. On suotavaa antaa toimijoille vaikuttamismahdollisuuksia silloin kuin se on mahdollista. Valvontaviranomaiset voivat esimerkiksi järjestää keskustelutilaisuuksia tai hyödyntää sähköisiä alustoja yhteistyössä toimijoiden kanssa. Tässä voi käyttää sosiaalisen median mahdollisuuksia hyväksi. Tarkoituksena on siirtää tiedonkulun painopistettä yksisuuntaisesta mallista (viranomaiselta toimijalle) vuorovaikutteiseen ja keskustelemaan malliin, jossa kaikki osapuolet saavat mahdollisuuden esittää oman kantansa.

Viranomaisen on vahvistettava yhteistyötä niiden toimijoiden kanssa, joilla on velvollisuus varautua ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteisiin¹ (EL 46 §, EtL 43 §, TsL 8 §).

¹ Ympäristöterveydenhuollon yhteisessä valvontaohjelmassa käytetään Kokonaisturvallisuuden sanaston (TSK 50) suosittamaa häiriötilanne -termiä, vaikka joissakin ympäristöterveydenhuollon laeissa käytetään yhä erityistilanne -termiä. Yhtenäisten termien käyttö helpottaa eri viranomaisten välistä yhteistyötä

1.3.4 Varautuminen

Valtakunnallisesti yleiset häiriötilanteisiin varautumisen periaatteet on kirjattu Valtioneuvoston periaatepäätökseen "[Yhteiskunnan turvallisuusstrategia](#)" (YTS2017). Strategia muodostaa varautumisen ja kriisijohtamisen yhteisen perustan yhteiskunnan kaikille toimijoille. Sitä täydentävät ja syventävät eri hallinnonalojen valmistelemaat muut varautumiseen ja häiriötilanteiden hallintaan liittyvät strategiat sekä ohjausasiakirjat. Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä (EL 46 §, EtL 43 §, 84 - 86 §, TsL 8 §, uusi valvonta-asetus (EU) 2017/625 art 115) velvoitetaan viranomaisia ja toimijoita laatimaan suunnitelma varautumisesta häiriötilanteisiin. Keskusviranomaiset ovat myös laatineet ohjeita ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteita varten.

Terveydensuojelu- ja elintarvikevalvontaviranomaisella on lainsäädännön perusteella velvollisuus toimia epäiltäessä terveyshaittaa ja vastaavasti eläintautiviranomaisella epäiltäessä vastustettavaa eläintautia. Häiriötilannesuunnitelmaan on hyvä sisällyttää pohdintaa ennaltaehkäisevistä toimita ja varautumisesta varsinaisen häiriötilanteen hoitamisen lisäksi. Myös eri tahojen ja viranomaisten vastuut ja velvoitteet on selvitettävä ennakoita ja kuvattava suunnitelmassa. Suunnitelmaan on lisäksi kirjattava, miten yksikön toiminta häiriötilanteessa varmistetaan, miten muiden tehtävien hoito järjestetään tilanteen aikana ja miten häiriötilanteesta palaututaan normaalitoimintaan. Häiriötilanteen jälkeen on tehtävä arviointi toiminnan onnistumisesta ja haasteista, ja sen vaikutus valmiuden kehittämiseen on myös sisällytettävä suunnitelmaan. Eri toimijoiden ja viranomaisten toimivallan, tehtävien sekä vastuiden rajapinnat on syytä selvittää jo valmiussuunnitteluvaiheessa.

Kuntien valmiussuunnitelmissa on oltava myös kunnan ympäristöterveydenhuollon toimialan valmiussuunnitelmaosa, jossa kuvataan mm. yhteydet valvontayksikön ja kunnan välillä, yhteyshenkilö/asiantuntija kunnan johtokeskukseen, sisäinen tiedonkulku ja poikkihallinnollinen yhteistoiminta. Mikäli yhteyshenkilöä/asiantuntijaa ei ole mahdollista saada paikan päälle, on etukäteen suunniteltava, miten asiantuntija-apu ja yhteydenpito järjestetään.

Häiriötilanteissa toimimista ja johtamista on harjoiteltava etukäteen niin, että myös kunnan johto on tarvittaessa mukana harjoituksissa. Valmiusharjoituksessa testataan valmiussuunnitelmia ja organisaatioiden toimintaa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Jokaisen valvontayksikön on osallistuttava vähintään kerran ohjelmakaudella valmiusharjoitukseen. Oman varautumisen ja viranomaisyhteistyön kehittämiseksi on suositeltavaa osallistua myös muihin kunnassa tai alueella järjestettäviin valmiusharjoituksiin.

Kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen ja terveydensuojeluviranomaisen on ennalta varauduttava elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviäviin epidemioihin ja sovittava niitä koskevan selvitystyön järjestämisestä. Epidemiaselvitystyöryhmän perustamisesta ja toiminnasta sekä epidemioiden selvittämisestä ja muille viranomaisille ilmoittamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksessa (1365/2011).

Valvontayksikön on varmistettava eläinlääkintähuollon toimivuus eri häiriötilanteissa. Vaikka vastustettaviin eläintauteihin varautumisessa päävastuu on Ruokavirastolla ja aluehallintovirastoilla, on valvontayksiköiden huomioitava omassa varautumisessaan näihin tehtäviin kuuluvat kunnaneläinlääkärin velvoitteet.

1.4 Yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman toteutumisen arviointi

Keskusvirastot laativat yhteenvedon yhteisen valvontaohjelman tavoitteiden toteutumisesta vuoden 2023 loppuun mennessä. Valvontaohjelman toteutumisen arviointi perustuu sähköisillä tietojärjestelmillä saatuihin yhteenvetoraportteihin valvontayksiköiden tiedoista, aluehallintovirastojen laatimiin raportteihin arviointi- ja ohjauksen käynnistä sekä muuhun saatavilla olevaan aineistoon. Yhteistä toteutumisen arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä ja tulevan valvontaohjelmakauden valmistelussa.

2. Kunnan valvontasuunnitelmaan sisällytettävät asiat

Kunnan valvontasuunnitelmalla tarkoitetaan suunnitelmaa, johon on koottu ympäristöterveydenhuollon valvonta yleisesti ja toimialakohtaisesti. Terveysturvallisuus-, tupakka-, elintarvike- ja eläinlääkintähuoltolaeissa kuvataan kunnan valvontasuunnitelmalle asetetut vaatimukset. Edellä mainittujen lakien mukaan kunnan on laadittava ja hyväksyttävä säännöllistä valvontaa koskeva ympäristöterveydenhuollon toimialoja koskeva valvontasuunnitelma (kunnan valvontasuunnitelma). Valvonnan on oltava laadukasta, riskiperusteista sekä terveyshaittoja ja -vaaroja ehkäisevää. Valvontasuunnitelmalla varmistetaan valvonnan kattavuus eri ympäristöterveydenhuollon toimialoilla.

Kunnan valvontasuunnitelmassa on otettava huomioon ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma sekä toimialoja koskevat valvontaohjelmat paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti. Valvontasuunnitelma voi olla monivuotinen ja se tarkistetaan tarvittaessa. Aluehallintovirasto arvioi kunnan valvontasuunnitelman ja sen toteutuksen arviointi- ja ohjauskäynteillä tai muussa yhteydessä.

Valvontasuunnitelma toimii kunnassa valvonnan suunnittelun työvälineenä, joten siihen on tarkoituksenmukaista sisällyttää valvontaan kuuluvia ja sitä tukevia asioita, kuten:

- valvontakohteiden lukumäärä kohdetyypeittäin
- voimavarat ja niiden jakautuminen toimialoittain
- koulutussuunnitelma
- tarkastusten suunnittelu ja toteutus
- valvonnasta perittävät maksut
- näytteenottosuunnitelmat
- laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat, joihin valvonta tukeutuu
- valvonnan painopisteet
- valvontahankkeet
- häiriötilannesuunnitelma sekä
- viestintäsuunnitelma.

Näistä osan voi toteuttaa omina erillisinä suunnitelmina. Valvontayksiköiden suunnitellessa omaa toimintaansa voidaan valvontasuunnitelman osana laatia työsuunnitelma, johon kirjataan yksityiskohtaisemmin valvonnan kohdentuminen ja jossa huomioidaan valvontaan käytettävissä olevat resurssit. Toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa on ohjeistettu tarkemmin valvonnan suunnittelusta ja toteutuksesta toimialakohtaisen lainsäädännön mukaan.

2.1 Tarkastukset

Ympäristöterveydenhuoltoon liittyvän valvonnan toimeenpanossa tarkastustoiminta on oleellinen osa selvittäessä valvottavan kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuutta. Tarkastukset ovat hyvin suunniteltuina ja toteutettuina oleellinen osa vaikuttavaa valvontaa ja tekevät viranomaisten toimintaa näkyväksi, mikä vahvistaa kansalaisten ja toiminnanharjoittajien luottamusta valvonnan toimivuuteen. Tarkastukset myös antavat toiminnanharjoittajille tilaisuuden saada viranomaisilta ohjausta ja neuvontaa.

Tarkastukseen valmistautumisen yhteydessä valitaan tarkastettavat asiakokonaisuudet riskiperusteisesti. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, olosuhteisiin, omavalvontaan, asiakirjoihin, tuotteisiin ja toimintatapoihin. Tarkastuksen aikana voi tulla esille myös muita kuin ennakkoon tarkastettavaksi suunniteltuja asioita, jotka huomioidaan tarkastuksella. Yksittäinen tarkastus voi käsittää koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Pelkkää näytteenottokäyntiä ei kirjata tarkastukseksi.

Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen ja minkä lain perusteella se tehdään. Joihinkin kohteisiin saattaa olla tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Tarkastuksen lakiperusteet on käytävä ilmi sekä valvontasuunnitelmassa että tarkastuksen jälkeen laadittavassa tarkastuskertomuksessa. Tarkastuskertomuksen laadinnasta ja sisällöstä on säädetty tarkemmin ympäristöterveydenhuollon erityislaeissa, hallintolaissa ja toimialakohtaisissa viranomaisohjeissa.

Tarkastukseen kuluvan ajan arviointia tarvitaan valvontaresurssien suunnittelussa. Valvontakohteen tarkastukseen keskimääräisesti kuluvan ajan arvioinnissa otetaan huomioon kohteen ominaisuudet kuten riskiluokitus, valvontahistoria, tarkastuksen valmistelu ja sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen.

Tarkastukseen käytettävään aikaan sisällytetään tarkastukseen valmistautuminen (esim. perehtyminen asiakirjoihin), tarkastuksen suorittaminen sekä tarkastuspöytäkirjan ja muiden tarvittavien asiakirjojen laatiminen. Matka-aikaa ei kirjata mukaan tarkastukseen käytettävään aikaan. Sen sijaan resurssien suunnittelussa on otettava huomioon myös matkaan kuluva aika. Kuntaliitto on suosittanut matkakustannusten sisällyttämistä tuntitaksaan, jotta kohteet eivät harvaan-asutuilla alueilla olisi eriarvoisessa asemassa sijaintinsa perusteella ([linkki Kuntaliiton ohjeeseen](#)).

Valvontasuunnitelmaan kirjataan tarkastukset valvontakohdetyypeittäin tai valvontakohteittain. Kohteiden tarkastustiheys määräytyy riskinarvioinnin kautta. Valvontasuunnitelmassa on kuvattava, miten riskinarviointi valvontayksikössä on toteutettu, mitkä ovat sen perusteet ja miten se on vaikuttanut tarkastustiheyteen.

2.2 Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen

Näytteenottosuunnitelmaan sisällytetään ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä edellytetyt näytteenotot ja tutkimukset, jotka on mahdollista suunnitella etukäteen. Lisäksi kuvataan muut tilanteet, joissa näytteitä otetaan, sekä menettelytavat näissä tilanteissa. Näytteenoton voi suorittaa viranhaltija itse tai ulkopuolinen näytteenottaja. Viranomaisen on varmistettava näytteenottajan osaamisesta, jotta näytteenotto toteutetaan asianmukaisesti. Kunnan on varauduttava häiriötilanteiden kustannuksiin, kuten elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen liittyvään näytteenottoon ja laboratoriotutkimuksiin.

Suunnitelmasta on käytävä ilmi ne laboratoriot, joihin näytteitä eri tilanteissa lähetetään ja kuinka toimitaan kiireellisissä tilanteissa. Palveluja tarjoavan laboratorion kanssa on kirjattava sopimukseen toimimisesta mm. häiriötilanteissa ja virka-ajan ulkopuolella, jotta voidaan varmistua palvelun saatavuudesta. [Ruokaviraston verkkosivuilla](#) on luettelo elintarvikelain ja terveydensuojelulain mukaisista laboratorioista, jotka on hyväksytyt tekemään em. lakien mukaisia viranomaisvalvontatutkimuksia.

2.3 Valvonnan resurssit

Valvontaviranomaisella on oltava palveluksessaan tai sopimuksen perusteella käytettävissään tarpeellinen määrä pätevää ja riittävän kokemuksen omaavaa henkilöstöä. Jos resurssit eivät vastaa valvonnan tarvetta, on valvontasuunnitelmassa oltava selostus siitä, miten valvontavelvoitteet hoidetaan. Tarvittaessa esitetään toimenpiteet asian korjaamiseksi. Käytettävissä olleiden resurssien suhdetta valvontatarpeeseen on arvioitava toteutumisen arvioinnin yhteydessä (kohta 2.8). Suunnitellut ja toteutuneet resurssit kirjataan myös VYHA-järjestelmään.

Valvontasuunnitelman yhteisessä osiossa on todettava ympäristöterveydenhuollon käytettävissä olevat voimavarat, ja esitettävä niiden jakautuminen eri toimialoille. Resursseja on aikaisempien vuosien valvontakokemusten perusteella varattava myös muuhun kuin säännölliseen valvontaan. Valvontasuunnitelmassa on arvioitava, miten valvontaresurssit riittävät suunnitelman toteuttamiseen. Voimavarojen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon valvontakohteiden tarkastukset sekä niiden valmisteluun, matkoihin ja tarkastuskertomuksen laatimiseen tarvittava aika eli kaikki se aika, joka kuluu kyseiseen tarkastukseen valmistautumisesta tulosten kirjaamiseen. Henkilövoimavarojen lisäksi on kunnassa varauduttava riittävästi muun muassa näytteenottoon, laboratoriotutkimuksiin ja koulutukseen meneviin kuluihin.

2.4 Valvontahenkilöstön osaamisen varmistaminen

Valvontaviranomaisen on varmistettava, että henkilökunnalla on riittävä osaaminen ja että osaamista pidetään tarvittaessa yllä säännöllisellä koulutautumisella. Hyvä koulutustavoite on keskimäärin kahdeksan koulutuspäivää vuodessa viranhaltijaa kohden. Koulutuspäiviksi voidaan varsinainen koulutuspäivien lisäksi lukea muutakin ammattitaidon edistämistä, kuten työnohjauspäiviin osallistuminen, malliasiakirjoihin perehtyminen tai muu suunnitelmallinen pätevyden ylläpito.

Viranhaltijan on tunnettava omalla vastuulla olevan toimialan lainsäädäntö ja osattava soveltaa sitä virkavastuulla. Viranomaisen palveluksessa olevien viranhaltijoiden on tunnettava muun muassa valtiosääntöä, salassapitoa ja asiakirjajulkisuutta, hallintomenettelyä, henkilötietojen suojaa, kunnan päätöksentekoa sekä virkamiesoikeutta koskeva oikeudellinen sääntely ja sovellettava kaikessa toiminnassaan hallinnon oikeusperiaatteita.

Hyvä hallinnollinen osaaminen on edellytys myös hallinnollisten pakkokeinojen käyttämiselle. Valvontaviranomainen on velvollinen ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että toimijat noudattavat lain säännöksiä, ja tarpeen vaatiessa turvauduttava hallintopakeroon sen mukaan, kuin asiaa koskevassa toimialakohtaisessa lainsäädännössä on tarkemmin määritelty. Hyvä hallinnollinen osaaminen sekä valmistautuminen asian käsittelyn alkuvaiheessa helpottavat työtä.

2.5 Valvontahankkeet

Valvontahankkeilla selvitetään esimerkiksi tietyn valvottavan toiminnan tai olosuhteen säädösten mukaisuutta. Valvontahankkeilla voidaan toteuttaa säännöllistä valvontaa esimerkiksi kohdetyypikohtaisesti erilaisiin paikallisesti tunnistettuihin riskikohteisiin. Niillä pyritään myös lisäämään valvontaviranomaisten ja toimijoiden osaamista tehtäväalueella.

Keskusviranomaiset voivat toteuttaa valvontahankkeita, joihin valvontayksiköt osallistuvat siten kuin toimialakohtaisesti on ohjattu. Valtakunnalliset, alueelliset ja/tai valvontayksikön omat valvontahankkeet voivat sisältää tarkastuksiin liittyen erilaisia valvonnallisia selvityksiä, tutkimuksia tai näytteenottoa. Valvontayksikkö voi toteuttaa myös omia valvontahankkeita osana suunnitelmallista valvontaa. Tällöin on arvioitava tutkittavan valvonta-alueen luonne ja laatu sekä se, miten hanke on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa. Hanke voidaan toteuttaa esim. kohdennettuina tarkastuksina tai näytteenoton avulla. Näytteenoton osalta on arvioitava, voidaanko sillä saavuttaa riittäviä ja vertailukelpoisia tuloksia, joita voidaan hyödyntää valvonnassa. Näytteenottoon perustuva hanke pitää suunnitella erityisen hyvin, jotta tuloksia voidaan tulkita ja myös käyttää valvonnassa.

Valvontahankkeiden suunnitelmat perusteluineen kuvataan vuosittaisessa valvontasuunnitelmassa. Myös valvontayksikön osallistuminen muiden järjestämiin hankkeisiin, esimerkiksi pohjavesiselvitykset ELY-keskusten kanssa, on syytä kirjata valvontasuunnitelmaan.

2.6 Varautuminen

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä (EL 46 §, EtL 43 §, TsL 8 §) veloitetaan viranomaisia laatimaan suunnitelma varautumisesta häiriötilanteisiin. Lisäksi keskusviranomaiset ovat laatineet ohjeita ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteita varten.

STM:n Ympäristöterveyden erityistilanteet -opas on tarkoitettu ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteisiin varautumisen ja viestinnän ohjeeksi. Opas täydentää ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelmaa, jonka tulee sisältää pääasialliset toimintaohjeet eri tyyppisissä häiriötilanteissa toimimiseen. Häiriötilanteisiin varautumiseen liittyviä ohjeita on lueteltu taulukossa 1.

Taulukko 1. Ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteisiin varautumiseen liittyviä ohjeita.

Ruokavirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminta elintarvikkeisiin liittyvissä terveysvaaratilanteissa – ohje elintarvikevalvontaviranomaisille (2012) • Elintarvikkeiden takaisinvento-ohjeistus • RASFF • Ruokaviraston valmiussuunnitelmat helposti leviävien eläintautien varalta
Valvira	<ul style="list-style-type: none"> • Toimintatavat talousveden laadun turvaamiseksi –ohjesarja • Talousvesiasetuksen soveltamisohje (2018) • Säteilyvaaratilanne - ohje terveydensuojeluviranomaiselle varautumisesta ja toiminnasta säteilyvaaratilanteessa (2016)
STM	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristöterveyden erityistilanteet. Opas ympäristöterveydenhuollon työntekijöille ja yhteistyötahoille (2014) • Ympäristöterveyden häiriötilanteiden hallinta ja yhteistyö sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla - yhteistyöverkosto (2017) • Valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelma – Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille (2019) * • Sopimusperusteinen varautuminen. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille (2019) * • Kyberturvallisuus. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille (2019)*

SM	<ul style="list-style-type: none"> • Säteilytilanneohje (2016) • Vaaratiedoteopas (2013) • Kansallinen CBRNE-strategia (2017) • Yleisjohtajuutta moniviranomaistilanteissa selvittäneen työryhmän loppuraportti (2015)
OM	<ul style="list-style-type: none"> • Viranomaisten toimivaltuudet häiriötilanteissa (2019)
Pelastusopisto	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnan valmiussuunnitelman yleisen osan malli ja ohje sen käyttöön (2012)
Turvallisuuskomitean sihteeristö	<ul style="list-style-type: none"> • Varautuminen ja jatkuvuudenhallinta kunnassa (2012)
STM ja Kuntaliitto	<ul style="list-style-type: none"> • KUJA-konseptin työvälitteet
Turvallisuuskomitea	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, YTS 2017
Huoltovarmuuskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Vesihuoltolaitoksen opas häiriötilanteisiin varautumisesta (2016)

* käyttö soveltuvin osin ympäristöterveydenhuollossa.

2.7 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon viestinnän tarkoituksena on auttaa kansalaisia löytämään ne palvelut, joita ympäristöterveydenhuolto tarjoaa. Viranomaisilta odotetaan joustavaa, nopeaa, oikea-aikaista ja asiantuntevaa viestintää. Viestinnässä voidaan kertoa etukäteen valvonnan painopisteistä ja tavoitteista. Valvonnan tuloksien julkaiseminen puolestaan lisää toiminnan läpinäkyvyyttä. Samalla ympäristöterveydenhuollon tunnettavuus lisääntyy.

Tehokas viestintä on monipuolista ja vaatii perinteisten viestintäkanavien ohella uusien viestintäkanavien ennakkoluulotonta hyödyntämistä. Uudet viestintäkanavat ovat ketteriä ja saavuttavat nopeasti suuren yleisön. Kunnan sisäisessä viestinnässä on hyvä ottaa huomioon kuntapäätäjät sekä uudet toimielimien jäsenet, joiden perehdyttäminen ympäristöterveydenhuoltoon on tarpeellista.

Ympäristöterveydenhuollon viestintäsuunnitelma voi olla osa kunnan yleistä viestintäsuunnitelmaa. Viestintäsuunnitelmaan kootaan paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten yhteistyötahojen ja tiedotusvälineiden yhteystiedot sekä malleja tiedotteista. Viestintäsuunnitelmassa on hyvä huomioida uusien viestintäkanavien antamat mahdollisuudet sekä viestintä häiriötilanteissa. Kuntaliiton vuonna 2010 julkaisemassa [Kuntien verkkoviestintäohjeessa](#) on viestintään liittyviä ohjeita. Keskusvirastojen valtakunnan tasolla tapahtuva viestintä täydentää paikallisten viranomaisten viestintää.

Viestintä häiriötilanteissa

Viestinnän on tapahduttava häiriötilanteissa etukäteen suunniteltuja viestintäkanavia ja -tapoja käyttäen. Viranomaisilla on käytössään valtakunnallinen suojattu viranomaisradioverkko, VIRVE. Viestintäsuunnitelmassa määritellään tiedottamisen vastuuhenkilöt sekä heidän tehtävänsä ja yhteystietonsa. Lisäksi suunnitelmassa on hyvä olla valmiita jakelulistoja esimerkiksi kunnan omaa tiedonkulkua varten. Ympäristöterveydenhuollon häiriötilanneviestinnän julkaisuja on lueteltu taulukossa 2.

Taulukko 2. Ympäristöterveydenhuollon häiriötilanneviestintään liittyviä julkaisuja.

Kuntaliitto	Varaudu. Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa (2009)
Valtioneuvoston kanslia	Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (2013)
Huoltovarmuuskeskus	Vesihuoltolaitoksen häiriötilanne- ja kriisiviestintäohje (2019)
Pelastusopisto	Kunnan kriisiviestinnän suunnittelu (2017)

2.8 Valvontasuunnitelman hyväksyminen

Kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma ja sen olennaiset muutokset hyväksytään kunnan ympäristöterveydenhuollosta vastaavassa toimielimessä. Hyväksyessään valvontasuunnitelman asianomainen viranomaisen myös kirjaa suunnitelman toteutumisen seurantata-
van.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädäntö ei edellytä toimijoiden kuulemista valvontasuunnitelmasta, mutta hallintolain 41 §:n mukaisesti on toimijoille varattava vaikuttamismahdollisuuksia. Asian vireilläolosta ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämisestä on ilmoitettava asian merkityksen ja laajuuden kannalta sopivalla tavalla. Ilmoittamistapa on viranomaisen harkinnassa. Esimerkiksi ilmoitukset ja artikkelit lehdissä tai tiedotteet toiminnanharjoittajille ovat hyviä tapoja. Ilmoituksen ajankohta on sovittava niin, että toiminnanharjoittajien on mahdollista saada asiaa koskevia lisätietoja, esittää mielipiteitään ja vaikuttaa asiaan.

2.9 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi ja raportointi

Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Taulukossa 3 on esitetty pääpiirteissään arvioitavat asiat.

Taulukko 3. Kunnan valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi.

Arviointikohde	Tarkastelu ja selvitys
Suunnittelun toiminnan ja tarkastusten kattavuus	<ul style="list-style-type: none"> • kaikkien toimialojen valvonnan kattavuus • valtakunnallisten ja omien painopisteiden valvonnan toteutuminen • tarkastuksilla esiin tulleiden epäkohtien määrä ja laatu sekä viranomaisen toimenpiteet näiden epäkohtien korjaamiseksi ja asioiden saattamiseksi määräystenmukaiselle tasolle
Tarkastusten ja näytteiden määrä (suhteessa valvontasuunnitelmaan)	<ul style="list-style-type: none"> • toteutuneiden tarkastusten lukumäärä • näytteet ja analyysit • valvontahankkeisiin osallistuminen
Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen	<ul style="list-style-type: none"> • valvonnasta kertyvät maksutulot toimialoittain • valvonnasta saatujen tulojen kohdentuminen, tieto siitä onko valvonnasta saadut tulot kohdennettu ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämiseen
Voimavarat ja yhteistointialueen toimivuus	<ul style="list-style-type: none"> • voimavarojen määrä suhteessa lainsäädännön vaatimuksiin, valvontatarpeeseen ja suunniteltuun toimintaan • selvitys, paljonko voimavaroja on käytetty ennalta suunniteltuihin valvontatehtäviin ja kuinka paljon muihin tehtäviin • erittely henkilöstövoimavarojen kohdentumisesta eri lakien mukaiseen valvontaan (VYHA) • valvonnan tehokkuuden toteutuminen (verrataan keskusvirastojen ohjeisiin)
Toiminnan kehittämistarpeet	<ul style="list-style-type: none"> • toimenpiteet, joilla tilannetta parannetaan seuraavalla toimintavuodella
Arviointi- ja ohjauksenkäynnit	<ul style="list-style-type: none"> • havaitut hyvät toimintatavat, kehitettävää, korjattavaa

Valvontasuunnitelmien toteutumisen raportointi tehdään VATI- ja VYHA -järjestelmien avulla. Lautakunnassa tai muussa monijäsenisessä toimielimessä käsitelty valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi toimitetaan VYHA:n kautta aluehallintovirastolle.

Ruokavirasto
PL 100, 00027 RUOKAVIRASTO
vaihde 029 530 0400
www.ruokavirasto.fi

Valvira
PL 210, 00281 HELSINKI
vaihde 029 520 9111
www.valvira.fi